

De verdwenen regent

Het schilderij *De regenten van het weeshuis van Alkmaar* van Lambert Doomer leek gedoemd om voor altijd in het depot van Stedelijk Museum Alkmaar te blijven. Door ingrepen in het verleden – waarbij onder andere een van de regenten uit het zicht verdween – was het er slecht aan toe. Aan een grootscheepse restauratie leek niemand zijn handen te willen branden. Tot 2023, toen het museum toch besloot het schilderij te laten restaureren, samen met een regentessenportret door Doomer. Het resultaat is sinds februari 2025 te zien.

Afgelopen zomer is de vaste collectiepresentatie van Stedelijk Museum Alkmaar volledig vernieuwd. Onder de titel *Allemaal Alkmaar* worden museumbezoekers meegenomen langs de rijke geschiedenis van de stad en de omgeving. Van de beroemde kaasmarkt tot het beleg van Alkmaar, en van de schilderijen van Maarten van Heemskerck en Caesar van Everdingen tot de geschiedenis van plantage Alkmaar in Suriname: de collectie brengt de verhalen van de stad tot leven.

Een bijzonder thema binnen deze presentatie is hoe Alkmaarders door de eeuwen heen zorgdroegen voor elkaar. Dat gaat over de zorg voor armen en ouderen, maar ook bijvoorbeeld over de opvang van weeskinderen. Twee groepsportretten van Lambert Doomer spelen een centrale rol in dit verhaal. Dankzij een recente restauratie, mogelijk gemaakt door de Vereniging Rembrandt, stralen deze werken weer in een geheel vernieuwd Stedelijk Museum Alkmaar.

DOOMER IN ALKMAAR

Lambert Doomer (1624-1700) woonde en werkte tussen 1669 en 1695 in Alkmaar, maar werd geboren in Amsterdam als zoon van Herman Doomer (1595-1650) en Baertje Martens (1596-1678). Zijn vader was een gerenommeerde meubel- en lijstenmaker, en aanvankelijk bekwaamde Lambert zich in hetzelfde ambacht. Maar

Foto tijdens de restauratie van 1929-30, archief Stedelijk Museum Alkmaar

Foto: René Gerritsen

zijn hart lag elders. Hij werd tekenaar en schilder, vooral van landschappen en interieurscènes.

In zijn Alkmaarse tijd maakte Doomer twee schilderijen voor stedelijke instellingen: een groepsportret van de regenten van het weeshuis en een portret van de regentes van het proveniershuis van het mannen-gasthuis. Dit gasthuis diende als logement, bejaarden-tehuis, noodopvang en ziekenhuis ineen. De bewoners, de proveniers, hadden zich ingekocht om daar levens-lange verzorging en onderdak te krijgen. Ze waren niet altijd op hoge leeftijd; uit archieven blijkt dat regelmatig ook veertigers en vijftigers gebruikmaakten van deze mogelijkheid.

In 1673 kochten Lambert Doomer en zijn echtgenote Metje Harmens zich in als proveniers. Door financiële problemen verslechterden de leefomstandigheden in het gasthuis, wat rond 1680-81 tot onvrede leidde. Doomer, zijn tweede vrouw Geesje Esdré en acht andere bewo-ners dienden een verzoekschrift in bij het stadsbestuur van Alkmaar, waarin zij tien verbeteringen eisten. Ze vroegen onder andere een eigen kamer, genoeg turf en kaarsen, de mogelijkheid tot ontvangen van bezoek en minimaal twee keer per week verse vis en één keer per week vers vlees. Hun positie bleek echter zwak, en de

Regenten van het weeshuis te Alkmaar

Lambert Doomer
1680. Olieverf op doek, 109 x 178,5 cm
STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR

Gerestaureerd met steun van de Vereniging Rembrandt
(mede dankzij haar VriendenLoterij Restauratiefonds)

burgemeesters deden een uitkoopvoorstel. Acht prove-niers, onder wie Doomer en zijn vrouw, gingen akkoord en verlieten het gasthuis in ruil voor 8 procent van hun betaalde lijfrente. Opmerkelijk genoeg speelde dit in dezelfde periode waarin Doomer de regentes van het proveniershuis portretteerde. Of er een verband is tussen dit geschil en het portret is helaas niet bekend; er is geen opdracht of andere eigentijdse documentatie over het schilderij bewaard gebleven.

OVERSCHILDERINGEN

Hoewel Doomer meer dan 25 jaar in Alkmaar woonde en werkte, zijn er slechts weinig tekeningen en schilde-rijen uit die periode bewaard gebleven. De Alkmaarse regentenstukken zijn bovendien de enige twee portretten van zijn hand in een openbare Nederlandse collectie, en als groepsportretten van Doomer zelfs volkomen

Foto: René Gerritsen

**Regentessen van het proveniershuis
van het mannengasthuis te Alkmaar**

Lambert Doomer
1681.olieverf op doek, 108,8 x 173,8 cm
STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR

Gerestaureerd met steun van de Vereniging Rembrandt
(mede dankzij haar VriendenLoterij Restauratiefonds)

uniek. Hun historische waarde wordt verder versterkt door het verhaal dat ze vertellen over de zorg voor wezen en armen in Alkmaar. Des te betreurenswaardiger was het dat de regenten en regentessen vanwege hun slechte conditie alleen de vier muren van het museum-depot zagen.

Het vergeelde vernis en verkleurde overschilderingen belemmerden het kijkplezier. Vooral het regentenstuk verkeerde in erbarmelijke staat. De gezichten en handen van de regenten waren sleets, en latere aanpassingen hadden het schilderij zwaar aangetast.

Bij een restauratie bijna honderd jaar geleden was ontdekt dat het schilderij – waarschijnlijk in de vroege 18de eeuw – voor een groot deel was overschilderd. Hoeden waren weggeschilderd en kapsels hadden een eigentijdse twist gekregen. Deze wijzigingen pasten destijds wellicht beter bij de mode, maar deden afbreuk aan de oorspronkelijke voorstelling.

De meest spectaculaire ontdekking bij die restauratie was dat een van de regenten bleek te zijn vervangen door een andere. Na het verwijderen van de overschilderingen kwam er een man met blond krullend haar en hoed tevoorschijn, die net als de middelste vrouw op het portret van de regentessen aan een schellekoord

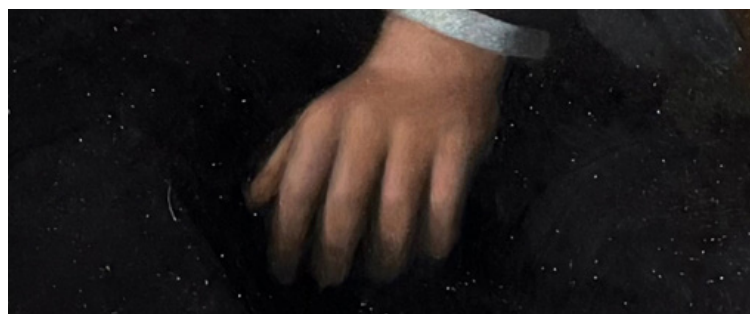
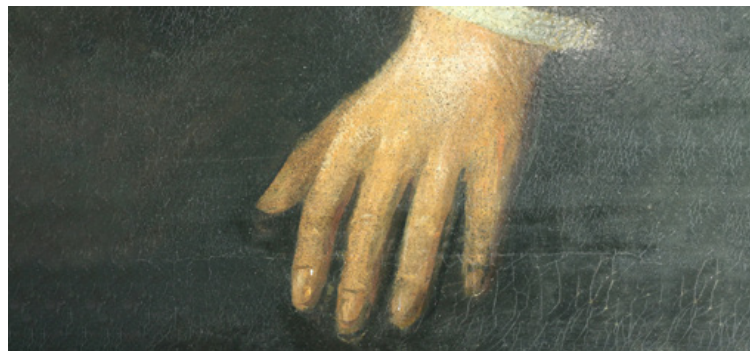

trekt. Hij is op enig moment uit het portret geschilderd. Daarvoor kwam een nieuwe figuur in de plaats, die blijkens een foto uit 1929 van tijdens de behandeling iets verder naar rechts stond. Was het een wisseling van de wacht, of was de blonde regent in ongenade gevallen? Naar de redenen van deze aanpassing kunnen we alleen maar gissen. Een andere vondst was een papier op de tafel met daarop de namen van de drie regenten. Dat zal overschilderd zijn om ook de naam van de verdwenen man uit te wissen.

RECONSTRUCTIE HAND

De restauratie van bijna honderd jaar geleden had grote consequenties. Tijdens die behandeling werden alle latere wijzigingen, waaronder de toegevoegde regent rechts, ongedaan gemaakt. Door het gebruik van agressieve oplosmiddelen raakte daarbij echter ook de originele verf beschadigd, waar de meeste gezichten onder hebben geleden. Doomers kwaliteit als figuurschilder komt nog het best naar voren in een goed bewaard detail als het weeskind op de voorgrond met zijn karakteristieke zwart-rode uniform.

Een voorbeeld van zo'n zwaar beschadigd detail is de hand van de regent rechts. De verf was hier zodanig

De hand van de rechter regent. Van boven naar beneden: voor de restauratie, na het verwijderen van de overschildering en na de reconstructie door restaurator Caroline van der Elst.

aangetast dat restaurator Caroline van der Elst de gehele hand moest reconstrueren. Dit was geen eenvoudige klus, aangezien zij moest balanceren tussen het behouden van authenticiteit en het reconstrueren van de hand zonder de harmonie van het geheel uit het oog te verliezen. Uiteindelijk is, met de overige handen in het schilderij als voorbeeld en met oog voor de positie van de hand op de knie, een geslaagde interpretatie tot stand gebracht – een hand zoals Doomer die oorspronkelijk voor ogen moet hebben gehad. \

Tristan Schiff is conservator Oude Kunst & Stadscollectie van Stedelijk Museum Alkmaar